

Summary. The system of financial management is considered. Basic functions and tasks of management the financial resources of enterprise are represented from positions of approach of the systems. Maintenance of concepts «system of financial management» and «mechanism of financial management» is exposed.

Keywords: financial management, system of financial management, mechanism of financial management

*Рецензент д.е.н., професор ХДТУБА Дороніна М.С.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.*

УДК 330.87

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Антошко Т.Р., асистент НТУУ «КПІ»

Стаття розкриває сутність корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), її складові та принципи КСВ. Сформована процесна модель формування механізму впровадження КСВ на основі розкриття принципів напрямів КСВ. Розроблено механізм впровадження КСВ на підприємстві. Як критерій оцінювання механізму впровадження КСВ запропоновано коефіцієнт активності використання складових механізму впровадження КСВ.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, процесна модель формування механізму впровадження КСВ, механізм впровадження КСВ, коефіцієнт активності використання складових механізму впровадження КСВ.

Постановка проблеми. Вітчизняна економіка все більше інтегрується у глобальні процеси та стає частиною світового економічного та інформаційного простору. Однією із актуальних тем світового суспільства є соціалізація бізнесу та підприємництва, відбувається формування нового типу соціально-трудових відносин, що проявляється у появі нових форм взаємовідносин власників капіталу та працівників, тобто намагаються надати економіці «людських рис».

Виходячи з того, що у даний час українська економіка має атрибути транзитивного господарювання, тому і виникає нагальна необхідність формування особливих механізмів впровадження та забезпечення функціонування корпоративної соціальної відповідальності, які повинні враховувати динамічні зміни гуманітарних складових суспільства. При цьому, на нашу думку, даний механізм повинен охоплювати суспільно-господарські процеси як на макро-, так і на мікрорівні. Точніше на рівні держави, групи підприємств або окремого суб'єкта господарювання. За таких орієнтирів даний механізм повинен мати дворівневу структуру з особливими сукупностями складових, адекватними до процесів, що перетікають на кожному з цих рівнів.

Таким чином, головним завданням суспільства на початковій стадії стає впровадження корпоративної соціальної відповідальності (далі КСВ). підприємств та адаптування існуючих світових розробок до умов української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та закордонних науковців, серед яких Ф.Котлер, Лі Ненсі, Г. Спенсер, П. Ульріх, О. Тітаренко, П. Друкер, Р. Фрімен, А. Керолл, Ю. Благов, Р. Краплич, Л. Грицина [1, 2, 4, 6], приділяли увагу аналізу та обґрунтуванню способів здійснення корпоративних відносин (соціальних, правових, виробничих та управлінських), питанню взаємодії підприємництва і суспільства, побудови стосунків із стейкхолдерами та розробки механізму управління корпоративної соціальної відповідальності.

Постановка завдання. Враховуючи наявну кількість публікацій, залишається багато питань, які потребують доопрацювання або закладення початку їх розгляду. Таким питанням є принципи КСВ у діяльності підприємства, впровадження їх у діяльність вітчизняних підприємств.

Тобто метою статті є дослідження сутності КСВ, її принципів та формування механізму впровадження КСВ промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу.

Відповідальність в науковій літературі [1, 5, 6, 7, 9] розглядається з етичної, філософської, соціальної та правової точок зору; в більшості випадків трактується лише як підзвітність і осудність. Більшість з цих напрямів подають відповідальність однобічно і реалізація такої суті на практиці призводить до суттєвих деформацій в сфері регулювання соціально-економічних відносин.

За суб'єктом, відповідальність поділяють на індивідуальну і колективну, громадян і юридичних осіб. Поєднання останніх видів відповідальності у кожній із груп дає поняття корпоративної відповідальності, тобто відповідальності суб'єктів господарювання, колективу його засновників.

Для підприємств відповідальність найчастіше проявляється саме у вигляді юридичної і соціальної відповідальності [1-8]. Юридична відповідальність трактується як настання негативних економічних наслідків для підприємств в результаті невиконання взятих зобов'язань безпосередньо шляхом застосування до них передбачених законом санкцій економічного характеру. Соціальна відповідальність – це дії організації, спрямовані на забезпечення благоустрою суспільства, що ґрунтується на добровільних засадах, а не на вимогах законодавчих актів.

Таким чином, КСВ є поєднанням цих двох проявів відповідальності підприємства – добровільного та обов'язкового. Тобто, КСВ є відповідальністю суб'єктів господарювання за свої дії (свою діяльність) перед працівниками, профспілками, постачальниками, споживачами, акціонерами, кредиторами, інвесторами, конкурентами, територіальною громадою, органами влади та засобами масової інформації відповідно екологічних, трудових, економічних, етичних та суспільних норм та правил, які забезпечують та направлені на розвиток суспільного добробуту і не суперечать відповідному законодавству.

Аналіз моделей впровадження КСВ в країнах з розвинутою економікою [1, 3, 4, 8] показав, що саме поєднання цих двох основ КСВ є для економіки України найбільш сприятливим. Досвід країн з спорідненою економікою (Росія, Казахстан, Білорусь тощо) показав, що саме на таких основах впровадження КСВ є сприятливим.

Наше дослідження особливостей функціонування відносин КСВ на підприємствах України дало змогу встановити, що в основному вони мають ознаки партнерської моделі взаємодії держави, підприємницьких структур і неприбуткових організацій у аспекті взаємного обміну ресурсами. При цьому встановлено, що залежно від характеру їх взаємодії, вони мають

різні можливості і ресурси для участі у розв'язанні соціальних, екологічних і економічних проблем.

Для того, щоб врахувати всі аспекти впровадження КСВ зазначимо, що основні напрями реалізації КСВ наступні [9]:

- власна корпоративна політика бізнес-структури;
- добросовісна сплата податків, виконання діючого законодавства;
- соціальні стандарти і нормативи;
- безпечне середовище діяльності та розвитку підприємства;
- соціальний захист вразливих категорій населення;
- інвестування суспільних сфер і галузей людського капіталу;
- партнерські відносини між бізнесом, владою і громадськістю;
- виробництво якісної продукції;
- корпоративні програми підвищення кваліфікації персоналу підприємства;
- корпоративні програми з охорони здоров'я співробітників;
- корпоративні програми морального заохочення персоналу;
- благодійні та спонсорські проекти.

Всі зазначені напрями реалізації КСВ базуються на принципах (табл.1), які обов'язково необхідно закласти у механізм впровадження КСВ у діяльність вітчизняних промислових підприємств. Рівень КСВ підприємства у значній мірі залежить від повноти реалізації його загальних принципів, які у свою чергу співпадають з принципами корпоративного управління.

Сьогодні популярним стає підхід до корпоративного управління, заснований на принципах (відкритості, публічності та розпороченості володіння), що в свою чергу, відповідають принципам КСВ і утворюють міст між КСВ і корпоративним управлінням. Таким чином, процес впровадження КСВ повинен базуватися на засадах корпоративного управління.

Визначенні принципи групуються відповідно до тих складових КСВ, які необхідно, щоб були враховані у процесі її впровадження.

Продуктивне функціонування відносин КСВ можливе за умов наявності механізму, який забезпечить введення всіх її складових, та охопить найбільш важливі для суб'єкта господарювання сфери діяльності. При цьому слід зважувати на загальносуспільну значимість цих сфер та їх схожість як для виробничих, комерційних, фінансових та інших підприємницьких структур. На основі цих вимог у якості складових механізму впровадження КСВ вважаємо за доцільне виокремити такі його складові: економічну, гуманістичну, екологічну, інформаційну, комунікативну, організаційну і правову (табл. 1).

Принципи функціонування КСВ

Складові КСВ	Принципи
Гуманістична	<ul style="list-style-type: none"> – рівноправ'я індивідуумів; – ініціативності; – взаємної відповідальності; – взаємного впливу учасників; – взаємного контролю учасників; – реальності прийнятих зобов'язань працівників; – добровільності прийнятих зобов'язань індивідуумів.
Інформаційна	<ul style="list-style-type: none"> – транспарентності інформаційних потоків; – повного доступу до інформації; – відкритості інформаційних каналів; – забезпечення порівнянності (стандартизованості) інформації; – розповсюдження інформації про результати функціонування механізму.
Економічна	<ul style="list-style-type: none"> – мінімуму витрат на функціонування механізму; – інноваційності механізму і процедур взаємодії; – моніторингу ефективності взаємодії складників механізму і учасників відносин; – максимуму віддачі від здійснення відносин.
Правова	<ul style="list-style-type: none"> – повноти правового забезпечення; – легітимності створеного механізму забезпечення.
Організаційна	<ul style="list-style-type: none"> – структурованості механізму; – адаптивності складових механізму; – наявності спільних цілей; – системності функціонування складових; – комплексності; – індивідуального підходу при формуванні механізмів; – множинності форм побудови механізму; – розподілу функцій між складовими.
Комунікаційна	<ul style="list-style-type: none"> – застосування сучасних комунікаційних технологій; – досконалості зворотного зв'язку між складовими; – інституціоналізації механізмів забезпечення; – досягнення узгодженості інтересів суб'єктів відповідальності.
Екологічна	<ul style="list-style-type: none"> – модернізації виробництва з приведенням технологій до сучасних екологічних стандартів; – впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій; – охорони праці та виробничої санітарії; – управління кризовими та надзвичайними ситуаціями.

Джерело: складено автором

Якщо розглядати спочатку впровадження КСВ як процес, тоді це просте управління проектами або розробка будь-якої стратегії. І тоді можна надати процесну модель формування механізму впровадження КСВ (рис. 1).

Під процесною моделлю формування механізму впровадження КСВ ми розуміємо відтворення реалізації необхідних елементів для розробки механізму впровадження КСВ.

Забезпечення функціонування КСВ повинно відбуватися не тільки на рівні підприємства або їх

групи, а і на рівні регіону та держави в цілому. Для цього утворений нами механізм здійснення взаємопов'язаних процесів впровадження КСВ повинен забезпечувати:

- однозначне розуміння сутності КСВ;
- регламентацію доступності, прозорості і достовірності інформації про стан КСВ на підприємстві і у регіоні;
- врегулювання внутрішньофірмових

Рисунок 1 - Процесна модель формування механізму впровадження КСВ на підприємстві (джерело: складено автором)

- взаємин і взаємодії підприємства з усіма стейкхолдерами;
- об'єктивність вибору напрямів і форм реалізації соціальних програм і проектів;
- максимізацію внеску бізнесу у рішення соціальних проблем суспільства;
- стійкість КСВ до впливу факторів зовнішнього середовища»
- стимулювання розповсюдження КСВ за межі окремих суб'єктів господарювання;
- врахування особливостей КСВ українських підприємств;

підвищення роль крупних інтегрованих підприємств в процесі реалізації регіональних соціально-економічних інтересів. Особливе значення у процесах механізму впровадження КСВ має дії із узгодження інтересів учасників підприємства і його зацікавлених осіб. Вчасне врахування цього аспекту та одночасний розподіл обов'язків відповідно до тих інтересів, які переслідує зацікавлена сторона.

Як і будь-який механізм, механізм впровадження КСВ повинен складатися з трьох складових: організаційної, управлінської та правової. Зазначене узгодження інтересів є саме управлінською складовою механізму.

Виходячи з нашого розуміння про те, що механізм впровадження КСВ являє собою сукупність взаємопов'язаних складових та їх елементів, кожна з яких виконує певний склад процедур, спільний вплив котрих за певних умов забезпечує досягнення мети даного механізму, вважаємо, що активна складова створення умов щодо ефективного функціонування КСВ (організаційна) на промислових підприємствах повинна реалізовуватись у процесі здійснення комплексних інституціональних та організаційних регуляторних заходів механізму впровадження КСВ (рис. 2).

Правова складова механізму реалізується за рахунок Програми впровадження КСВ, плану реалізації КСВ, Кодексу КСВ. План реалізації програми є одним із ключових інструментів організації взаємодії і досягнення угод між учасниками за складом і термінами одержання результатів (планів-графіків робіт). Окрім планів-графіків робіт, до плану реалізації програми також може входити і бюджет програми, і план з управління ризиками, і плани комунікацій – усі інструменти з різних напрямів, що необхідні для забезпечення впровадження відносин КСВ в діяльність промислового підприємства. Остаточне рішення про склад документів плану реалізації програми, необхідних для реалізації конкретні програми, приймає керівництво програми.

Організація планування програм формування механізму впровадження КСВ повинна створити умови для:

- досягнення всіма учасниками єдиного розуміння задач, термінів виконання робіт і способів взаємодії;
- скорочення (оптимізацію) витрат часу на реалізацію програми;
- підвищення оперативності і якості контролю за виконанням програмних заходів;
- можливості прийняття коригувальних рішень на ранніх стадіях виникнення відхилень від запланованого ходу виконання програми.

Для окремого підприємства цей показник визначається на основі експертних оцінок групи експертів з чисельністю не менше 3 осіб (від керівництва, від працівників, від органів державного управління) і розраховується за такою формулою:

$$K_{CSL}^A = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}, \quad (1)$$

$$x_i \in \{ 0 \dots 5 \}$$

де x_i – бальна оцінка змінної, що характеризує певний показник функціонування механізму КСВ.

Еталонне значення для K_{CSL}^A визначається шляхом додавання максимальних значень кількості оціночних балів x_i по кожному:

$$ET_{CSL} = \sum_{i=1}^n \frac{x_i^{\max}}{n} = 5 \text{ балів}, \quad (2)$$

де ET_{CSL} – еталонне значення коефіцієнту активності використання механізму забезпечення корпоративної соціальної відповідальності;

x_i^{\max} – максимальна бальна оцінка змінної, що характеризує певний показник функціонування механізму КСВ.

Висновки з даного дослідження. Активна гуманізація суспільних утворень на підприємстві адекватно до здійснення механізмів корпоративних соціально-відповідальних відносин призводить до інтелектуалізації

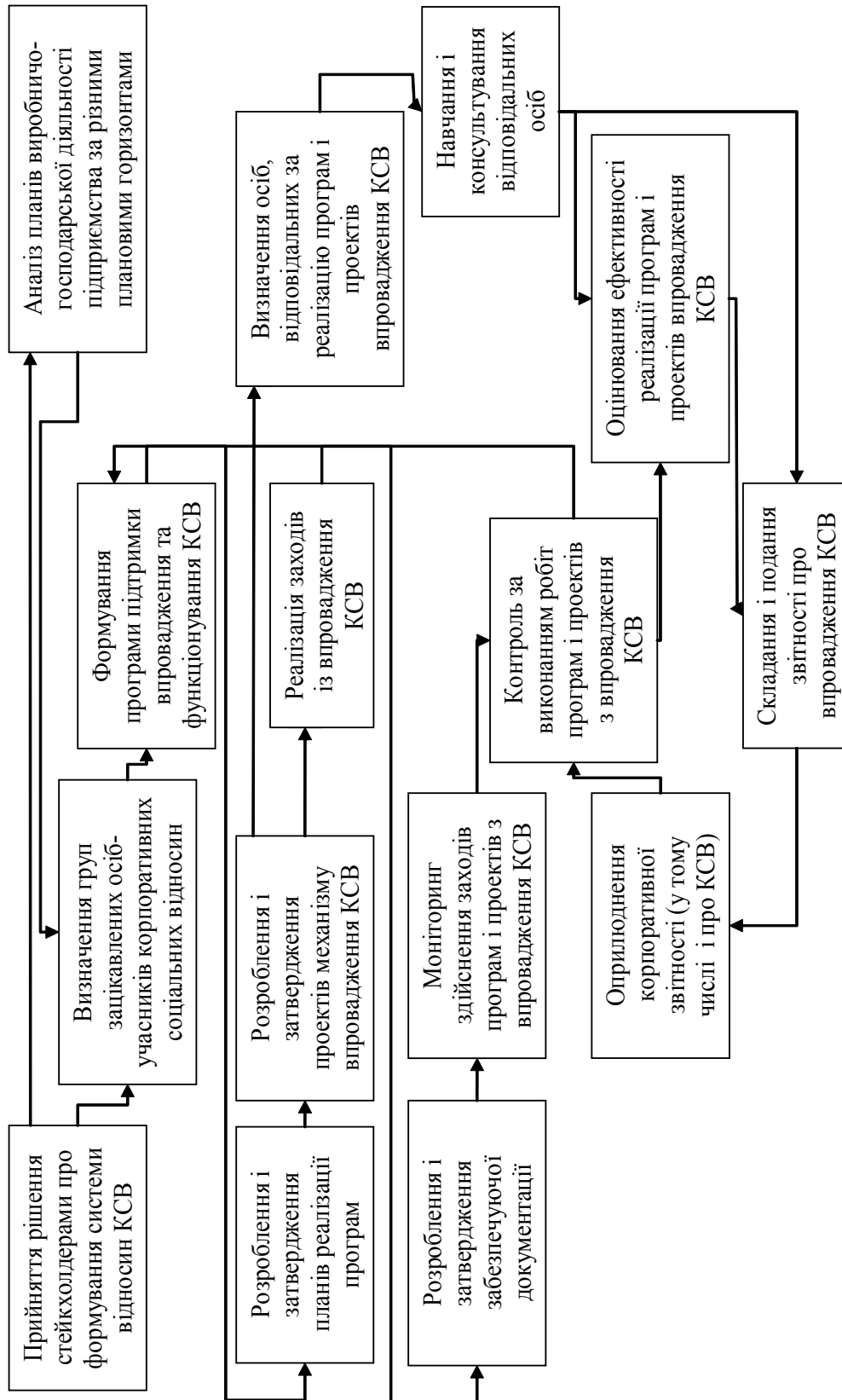

Рисунок 3 - Механізм впровадження КСВ на підприємстві (джерело: складено автором)

діяльності індивідуумів-учасників таких відносин Це призводить до удосконалювання продуктивних процесів; формування нової репутації підприємства; стабільності людських ресурсів; доступу до нових ринків; ефективного управління ризиками; до підвищення якості і кількості нематеріальних ресурсів на підприємстві і адекватному зростанню вартості його нематеріальних активів. Таким чином, механізм впровадження КСВ є необхідним інструментом в діяльності підприємства, який закладе основи діяльності підприємства на принципах КСВ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008 – 96 с.
2. Деєва Н.Е. Проблеми становлення національної моделі корпоративного управління / Н.Е. Деєва // Вісник економічної науки України. – 2008. – Випуск 2. – С. 38 – 42.
3. Грунтковський В.Ю. Вибір оптимальної моделі соціальної відповідальності бізнесу / В.Ю.Грунтковський // Науковий вісник Чернівецького національного університету : [зб. наук. праць]. – 2009. – Вип. 456. – С. 100 – 107.
4. Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / Полякова О.М., Кас П.Ю. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 32. – С. 284 – 289.
5. Благов Ю.Е. Генезис концепції корпоративної соціальної відповідальності / Ю.Е. Благов // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2006. – Сер.8., Вип. 2. – С. 3–24.
6. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Котлер Ф., Лі Н. ; Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.
7. Кричевський Н. Корпоративная социальная ответственность / Н. Кричевський, С. Гончаров. – Дашков и Ко, 2007. – 216 с.
8. Петрушенко Ю.Н. Формування інституту позитивної соціальної відповідальності / Ю.Н. Петрушенко, О.В. Дудкін // Научные труды ДОНТУ. Серия: экономическая. – 2009. – Вип. 37-3. – С. 25 – 31.
9. Смерічевська С.В. Аксиологія соціальної відповідальності сучасного бізнесу / Смерічевська С.В. // Вчені записки університету «Крок» : [зб. наук. праць]. – 2008. – № 18 (Т. 1). – С. 166 – 171.

Аннотація. Стаття розкриває сутність корпоративної соціальної відповідальності (КСО), її складові частини та принципи КСО. Сложившаяся процесная модель формування механізму впровадження КСО на основі розкриття принципів напрямлений КСО. Розроблений механізм впровадження КСО на підприємстві. Як критерій оцінки механізму впровадження КСО пропонується коефіцієнт активності використання складових механізму впровадження КСО.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, процессная модель формирования механизма внедрения КСО, механизм внедрения КСО, коэффициент активности использования составляющих механизма внедрения КСО.

Summary. Article opens essence of the corporate social responsibility (CSR), its components and principles CSR. The developed process model of formation of the mechanism of introduction CSR on the basis of disclosing principles of directions CSR. The mechanism of introduction CSR at the enterprise is developed. As criterion of an assessment of the mechanism of introduction CSR it has been suggested factor of activity of use of components of the mechanism of introduction CSR.

Keywords: the corporate social responsibility, process model of formation of the mechanism of introduction CSR, the mechanism of introduction CSR, factor of activity of use of components of the mechanism of introduction CSR.

*Рецензент д.е.н., професор НТУУ «КПІ» Сігайов А.О.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.*